

I JESU NAMN!
ENFALLIGA TANCKAR,
OM
MÅSSLUPNA
HÅRD-WALLS
ÅNGARS
FÖRBÄTTRANDE,
MED
VEDERBÖRANDES TILSTÅND,
UNDER
OECONOMIE PROFESSORENS OCH KONGL WE-
TENSK. ACADEMIENS LEDAMOTS
HERR PEHR KALMS
INSEENDE,
FÖR MAGISTER KRANTSSENS ÄRHÅLLANDE
TIL ALMÄNT PROF FRAMSTÅLTE I
ÅBO ACAD. STÖRRE LÄRO-SAL
DEN 19. JULII 1754.
AF
SAMUEL NORRGREEN,
WIBURGENS.

ÅBO Tryckt, hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor-
Förstendömet Finland, JACOB MERCKEL.

Probiten och Kyrkoherden öfwer Församlingarne i Ilomantz och Eno, samt det därtill lydande Contract,

Den Högårewördige och Höglårde Herren,

**HERR ANDREAS
NORRGREEN,**

min Högtwördade och Käre Fader.

De wålgärningar min käre Fader alt ifrån mina spåda år mig bewist, och ån bewisa ei tröttat, kan jag ei, som sig borde, här affkildra och beprisa. Wid atänkan af dem, måste jag tyftna, och stadna i förundran öfwer et så mer ån ömt Faders hierta. I hafwen ei spart något för mitt wål, utan har Eder sorgfällighet för det samma warit så stor, at I tyckes hafwa giord orått mot Eder Sielf. Hwad jag för alt sådant Eder, min Ömmafte Fader, skyldig år, går långt öfwer min förmåga. Men rått det samma upväcker och hos mig en så mycket innerligare och angenåmare sinnes rörelse; och sågnar det mig af hiertat, at jag nu åndteligen

gen har tilfalle offenteligen den samma förklara. Om jag på något sätt kan tjena min käre Fader wid Theß redan tiltagande ålderdom, skal mig intet wara kårare och fågnafammare. Imidlertid upoffrar jag Eder detta mitt enfalliga Academiska arbete. Uptag, Huldaste Fader, detta, såsom en ringa pant för den stora skuld jag hos Eder står, och anse det såsom et wedermåle af min diupa årkåntsla och tacksamhet för Eder godhet, och en liten frukt af Edra många omkostningar. Den Högste låte min käre Faders lefnad wara säll, och den dagen långt borta, då den Eder anförtrodda församlingen, samt min käre Faders hus och anhörige måste sakna uti Eder en trogen wård, pålitelig stöd, Mild Fader och stor fågnad. Jag framleswer med denna hierteliga önskan uti diupaste wördnad med nöge,

Min Högstwürdade och käre Faders

Till ödmjuk och skyldig tackägelse för den gunst och ömhet, I min käre Far- och Morbröder, samt Swägers, sind lät mig vederbitas, wanda dessa till bid Eder upoffrade, under tillökkan af all tillbörlig kärlek och wälgång uti

Eder

Ödmjuk och trogen tjänare,
SAMUEL NORRGREEN.

Ödmjuk-Lydigste Son,
SAMUEL NORRGREEN.

Härads-Höfdingen wid Kexholms Län i Ryfka
Carelen,

Ädel och Högaktad

Herr PEHR POMOELL,

Min Gunstige Farbroder.

Kyrckoherden wid St. Andrea Församling i Jämsis,

Wälärewördige och Höglärde

Herr JOHAN SCHVINDT,

Min Högtärade Morbröder.

Vice Pastoren wid Församlingen i Kides,

Wälärewördige och Högwällärde

Herr HENRIC WINTER.

Samt

Capellanen wid Cavi Capell i Libelits-Sokn

Ärewördige och Vällärde

Herr MARTIN KILJANDER,

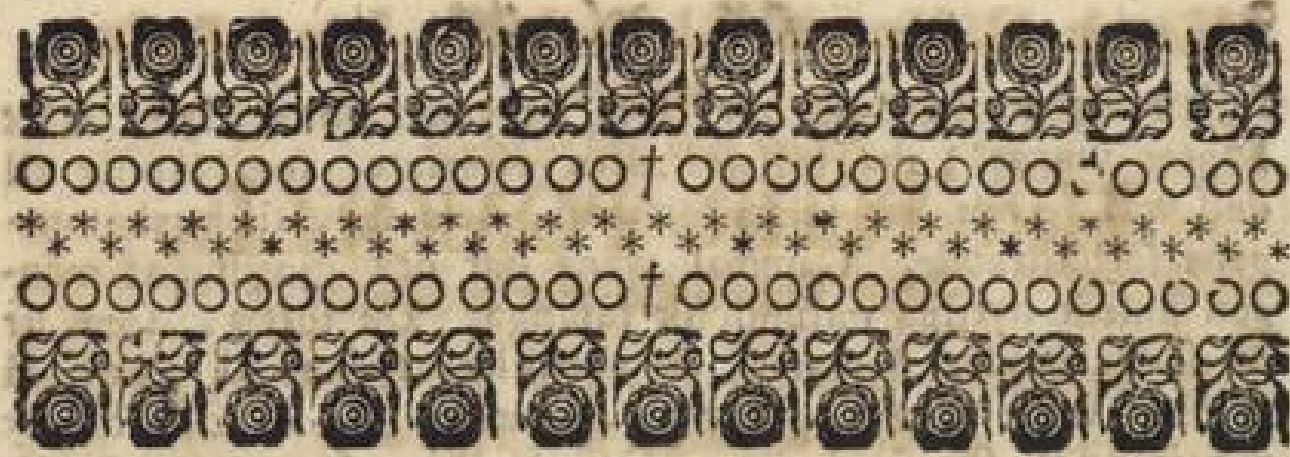
Mine Käre Svågrar.

Till ödmjuk och skyldig tackfägelse för
den gunst och ömhet, I, mine käre
Far- och Morbroder, samt Swågrar, alltid låtit
mig vederfaras, warda dessa fåå blåd Eder
upoffrade, under tilönskan af all sielfbegär-
lig fällhet och wålgång utaf

Eder

Ödmjuke och trogne tjenare,

SAMUEL NORRGREEN.

I. J. N,

I. S.

Et är ostridigt och en af alla ärkänd sanning, at hela Landtbruket stöder sig ganska mycket på ängskötseln. Alt såsom man ser, at det står til med ängen på en Landtgård, kan ock slutas til åkrens beskaffenhet och åboens hela Landthushållning i det öfriga. Myckenheten af säde och boskap äro ju Landtmannens största skatter, men huru må wäl en mager åker bära säd, gödsel förskaffas, och boskapen til hans nytta trifwas, utan äng och tienligt foder. De förmåner, som Landtbruket osf tillskyndar, äro för osf så aldeles omisteliga, at wi ei någon dag förutan dem lyckeligen lefwa kunna. De almänt räknade tre öfrige närings fång hafwa här af sin stöd; och utan detta äro de lika som slott i luften. Den store och alwise Skaparen har jämwäl för den orsaken gifwit osf ganska stort nöge i detta handtwärck, såsom det menlösaste af alla menniskliga handlingar. Det skulle då tyckas, at nöwendigheten och nöget hade drifwit folck, at bringa detta närings fång til sin

A

största

)o(

fullkomlighet. Men så här, som i mycket annat, lyser vårt
 Sägtes wanart; det blifwer ofta efterfatt, som länder til
 dess wäl. Dels har felats förstånd, dels flit, til hushållnin-
 gens förbättrande. Gammal wana har ock giordt, at män-
 gen anset nyttiga påfund för fåfänga. De första, som ur
 de södra länder flyttat til de nordiska, tyckas ei warit så
 mycket wana wid ängskötseln, emedan de ei där behöft
 winterfoder för sin boskap. Och så länge skogen warit til-
 räckelig til swedandet, samt willebrodd til spis, sedan de
 flyttat at Norden: woro de ei så mycket twungne at up-
 ta- ga åker och äng. De lära ock til en stor del warit wane
 wid ständiga flyttningar ifrån den ena orten til then andra, och
 wiste ei hwart de sidst skulle stadna. Tänckte således
 litet eller alsintet på framtiden, utan foro fram utan skons-
 mål där de höllo til. Men sedan wi blifwit bättre uplyste,
 at wi nu mera ei hålle för menniskligt at lefwa af rof,
 kunna ock må så wäl här i Norden som annorstädes i wärld-
 den, om wi allenast bruke en förnuftig flit, at äfwen vårt
 i långliga tider wanliga närings sätt, som bestått til en
 stor del i swediande och jagande, icke mer för skogs brist
 hielper oss, utan wi, där och skog ännu skulle finnas, läm-
 nade oförfwarligen våra efterkommande det ofruktfammaste
 fält, at förbigå flere olägenheter; så borde ju en och hwar
 rättfint upmuntras, at upväncka nya sätt, at skaffa oss föda
 ur jordens sköte, och de upfundne med all flit at bruka.
 Ömhet för efterkommande samt fädernes-bygders och lan-
 dets wäl i framtiden, är i naturen nog kämbart inplantad;
 skola wi då den samma qwäfwa och ei låta råda häruti,
 hälft det ock länder til vårt eget bästa? man är gemenli-
 gen af den tanckan, at wärckställigheten af nya på-
 fund och förslag är omögelig, och at man allenast tor-
 de spilla tiden därmed och förhindras från de wanliga
 syftor. Men detta är ett teckn at hos oss ännu är en
 stor

stor brist i en rätt och förnuftig hushållning, och at torf-
 tigheten har ei ännu blifwit förbytt til någon nöd; ty den
 Tuktomästaren gör wäl lärlingen lärig. Nöden har lärdt
 Ängländaren plantera lefwande gärdsgårdar och bruka
 stenkähl til bränse, där likwäl för par hundrade är sedan
 icke mindre warit tillräckelig skog, än den ännu finnes i
 samma latitud liggande Polen. Nöden har äfwen twun-
 git inwånare i Skåne, at i stället för ved nyttia torf. Ön-
 skeligt wore det, at samma brist ei skulle träffa oss igen-
 nom vårt skog-ödande hushållnings sätt, samt försummel-
 se med åker och äng, som torde blifwa oss så mycket o-
 drägeligare, som vårt klimat är kallare. I Swerige hafwer
 wäl ändteligen ängskötseln på et och annat ställe i dessa
 tider stigit til en god högd, men här i vårt käre Finland
 står det ännu mycket usfelt til därmed. På de flästa stäl-
 len finnes wäl marck, som är rödiat til äng, men den är dels
 öfwerwäxt med mossa, dels är den så mager, at et strå
 står här och et annat där, eller ock at gräswäxten därpå
 är ofta så stackot, at den knapt hinner betäcka marcken.
 Det senare hafwa några soknar i synnerhet i Sawolax och
 Swenska Carelen fådt ärfara, där inwånare ganfka litet
 eller ock aldeles intet hafwa hårdwals äng. De hafwa wäl röd-
 jat sig här och där ängstäppor, men sedan de sedt, at det ei lönt
 mödan, hafwa de sådant aldeles låtit blifwa. Orsaken til en så
 mager jord måste wäl måst tilskrifwas swedandet, fast man ock
 tillstår, at jord monen i Norra Carelen är magrare än i den södre.
 Så länge de hade nog skog til swedieländer, kunde ängsbristen
 någorlunda igenom ymnog säde och halm ärfättas, men se-
 dan de nu mera hafwa brist på de förra, folckets antal och
 nya inbyggare äfwen dageligen blifwit ökat och ökas, blif-
 ver den senare odrägelig, emedan dem felas både säde och
 boskap. Så behageligt detta land, annars i anseende til
 dess lösbäckar och många insjöar är, så usfelt blifwer det

innan kort, om dess inwånare ei finna någon utväg til en sundare hushållning. I anseende härtill har jag tyckt mig wara förbunden, at wid detta tilfället til mina Landsmäns tjenst hälft utvälja mig närwarande ämne, och göra de lätt älmännare, med hwilcka goda hushållare förbättrat sina måsslupna hårdwals ängar. Emedan en mager ängswall kan äfwen bäst på detta sättet blifwa fruktbarande, så har jag därom ei vidare welat nämna. Anse därför, gunstige Lärare, detta enfalliga arbete så bewägit, som det hafwer et oskylligt syftemål.

2. §.

HWad förträde en hårdwals-äng hafwer fram för Morass, hwarest växer mäst bara starr, kan ingen Landtman och Hushållare wara obekant. Gräset på den förra är långt mera födande än på den senare, så at Creaturet, som deraf äter, blifwer tienligare til det, som Skaparen det ämnat; kor miölcka mer och fetare miölck, fåren bära finare ull, hästarna, ja all Creatur äro starckare, och följachteligen kunna bättre stå emot åtskillige anstötter och sjukdomar. Gödningen blifwer ock starckare, därefter, än efter starr. Boskapen utväljer wäl sidstnämde gräs eller starren fram för halm, dock hafwa hästarna ei någon särdeles stycka däraf. Det tienar wäl at föda Creaturen någorlunda öfwer winteren; men des öfriga nytta är ei at liknas mot den förras. Sådane marass-ängar finnas i Carelen och på åtskilliga ställen i Sawolax; de äro mäst belägne på å- och siö-stränder, där warwatnet flödar öfwer dem hwart år, ei olika med floden Nilus i Ægypten; och om sommaren är rägnaktig, qwarblifwer watnet hela året öfwer ängarna, så at de ei kunna bärgas. De, som äro wid pass en aln högre än watnet, bredewid i någon å eller siö, då det är medelmät-

delmåttigt tort om sommaren, bära nog ymnigt starr. På de andra, som äro mäst jämt med wattubrynet, är starrwäxten tämmeligen gles. Somliga af dessa äro mycket ojämna, så at gyttian står i tufwor liksom et quarters eller mer långa keglor, helt när til hwarannan, på hwilkas ändar bemälte starr växer i buskar; de likna ofta mer et ohyggeligt morass än någon äng. Man brukar wid dem ei någon skiötsel vidare, utan sedan de en gång blifwit rödiade, bärga de dem hwart år, huru de kunna. Til hårdwalsängsmarck är en mycket sluttande backa så ofienlig, som den är obequämlig til åker. Sådane ställen äro magrare än dälder och andre, som äro jämnare, undantagandes moar; Ty wär-watnet sköljer där neder den bästa styrckan, hwarföre de oftare behöfde giödas än de andre, hwilket at wärkställa är lättare, om de nyttias til åker. Sedan, trifwes gräswäxten merendels heller på kylaktiga ställen, sådane, som dälдера äro, men såde däremot behöfwer mer värma. Gräswäxten behöfwer och mer wätka, än på de högläntare ofta kan gifwas, hwarföre och de låglänta, som äro moagtiga och annors torra, ei gärna doge til äng. Och såsom dessa egenkaper, som fordras wid en äng och gräswäxt, torde lättare igenfås på norra sidan om en högd, så är samma sida merendels tienligare därtill än den södre. Mycken torcka är ofta orsaken, hwarföre en äng, som annars wore nog mäktig at bära gräs, står ofta hel bar, endast at åtskilliga slags bärris wäxa derpå, som dock ei bära frukt, utan mera befordra tufwor. Dock om dessa ställen skulle blifwa rätt upbrukade, kunde de wara nog fördelagtige; ty huru många grässorter äro icke fundne, som wäxa frodigt på de magrare och torra ste platser. Om de därföre skulle blifwa besådde med de slags gräsfrö, som där trifwas, förbyttes de til en härlig ängsmarck. Låglänta ängar äro mycket utstälta

för mätta, som härrör af hwarjehanda orsaker, och är åtkilligt, som bidrager mer eller mindre til deras tilväxt, såsom bland annat 1:0 mycken wätska och fyra, när en äng ei är tillräckeligen dikad, och watnet utledt, utan det får stå qwar och fyra, då marcken blifwer otienlig at nära gräswäxten. Man läse härom de wackra rön och anmärckningar, som Herr Archiatern och Riddaren *Linnaeus* infört uti sin *Skånska resa* p. 2. 3. där han wisar, at fyra i jorden är mässars (*muscorum*) förnämsta föda, och at mässar almänt inställa sig, samt wäxa mer eller mindre frodigt, alt efter det jorden är mer eller mindre tur. 2:0 om ängen slås så tidigt på sommaren flera reffer i rad, at gräsfröen ei hiana blifwa mogna, mycket mindre så sig förr än ängen blifwer bärgad, eller under sielfwa slåttertiden. Ty det är nu mera hos alla en afgjord sak, at alla växter hafwa sina frö. Somliga örter behöfwa så sig hwart år, om de skola upkomma; på andre åter, kan wäl en rot i några år bära fram gräs, men sedan den har gåt ut, upkommer ei en annan i stället, om därtill icke är frö. 3:0 När ängen betes för bittida om wären, eller för sent om hösten, då jorden af ragn och watn är mycket upblött och lös; ty dels utrotas då en stor del af gräset, genom det Creaturen med sina fötter förderriswa och trampa gräsroten diupt in i jorden, at den sedan aldrig mäktar komma upp; dels uprycker boskapen gräsroten ur den lösa jorden; härigenom blifwer gräswäxten mer och mer tunn och småningom utödd, då massen straxt intager des ställe, och hindrar andra växter, at där så sig. 4:0 Säga ock Hushållare at mätta förorsakas däraf, at ängen blir owäligt slagen, så at stubben blifwer lång. 5:0 när ängen om sommaren slås för nära til marcken, och starckt folksken följer därpå, borttorckas gräsroten och massan lämnas således rum; se Herr Archi-

Archiat. och Ridd. Linnæi West-Götha Resa p. 97. 98. hwarest wifas, huru slättermannen wid sielfwa släendet och bärgandet kan bidraga til en ängs förderf. 6:o När ängen blifwer mager och trött, at bära annat, infinner sig måssan, som ock kan trifwas i en mager jord, Jämför Herr Präsidis Resa til norra America Tom. 1. p. 390. Dessa omständigheter äro hwar för sig tilträckelige at befördra måssan, och så mycket mera, då flera af dem, eller och alla, stöta på et ställe tilhopa; och at på de flästa ställen i wårt Finland, förenämde orfaker torde hafwa rum, lärer en mindre behagelig erfarenhet tämmelig tydeligen witna. Men at måssan är en fördärfwelig wäxt på ängarna, behöfwer jag ei säga. Den wil så gärna sticka fram, och sedan den sådt öfwerhanden, dödar den aldeles gräs-wäxten. Men när en Landtman bragt sin äng i godt stånd, så hindrar den at ei måssan får nästa sig. Se S. W. A. H. 1745. p. 217.

§. 3.

Efter then Polska Medici Kûlbels mening i des Tractat om orfaken til jordenes fruktbarhet, fordras til wäxters befördrande jord, olja och salt, samt watn, däruti jorden uplöses, at then må kunna tränga sig i wäxternas smala gångar. Inga wäxter kunna umbära något af dessa, men wäl åstunda de ock något annat til, såsom luft och värma m. m., til hwilka en menniskia ei kan så mycket bidraga, utan det är enkannerligen naturens göremål. Åtskilliga wäxter fordra af dessa delar en särskild mychenhet, hwar efter sin art, somliga mer och andre åter mindre af en eller annan del. Dock tyckes watnets brist eller myckenhet, samt des beskaffenhet, utgöra til en del det förnämsta, hwarföre en wäxt ei trifwes på alla ställen; ty hwar-
före

före trifwes ei Färfwingel på en fumpig ort, och Nymphæa på en åker; hwi Fuci ei på moras, och liung uppå fiöbotn? Men däremot kan den förgiftigaste örten wäxa på samma marck, som den hälsofammaste rågen, emedan des art ei fordrar mer eller annan slags wätkka än den senares. Men desutom bör orsaken, at växter så oändeligen åtskiljas, tilskrifwas den särskildta bygnad, som deras frö hafwa, hwaraf skier, at de hwardera kunna til sin näring tienliga delar på särskildt sätt sammanfoga, såsom ock sedermera roten, så inart den hunnit sticka ut ifrån frön, tilwärekar näringsfasten efter hwardera wäxtens art, icke annorlunda än såsom särskildta diur, kunna födas med enahanda mat. Om dessa til wäxters befordrande tienlige delar äro alt för ymnogt på et ställe, så hindra de deras tiltagande och mognad, förorsaka sjukdomar hos plantor, och deras utgång; ty därigenom blifwa deras fina ådrar mycket utspände och fördrade, på samma sätt, som myckenheten af blod förorsakar sjukdomar i diurens kroppar och omsider döden. Om därför wäxterna ei få rutna på samma ställen, som de upkommit, så kan det ju icke annars wara än at dessa ofta nämde delar, måste afstaga på samma plats. Det blifwer således 3. ting i allmänhet at i aktraga wid ängsbruket. 1:mo emedan på en och samma marck växter trifwas, som hafwa helt stridande wärkan på diurens kroppar, som dem äta, så åligger en Landtman at samla frö af den växten han wil hafwa på sina ägor, och dem såå. 2:do Åtskilliga växter fordra särskild myckenhet af watn, och det se wi göra den största skilnaden på en marck i ansende til wäxterna, som därpå trifwas, bör man altså se til, at des beskaffenhet och myckenhet hälft är lämpad efter wäxternas art, som skier igenom dikan-det, eller ock dammars anläggande. 3:tio Kan jord, olja och salt, som mäst följas åt, felas i en mark, då bör bristen botas, som sker anten igenom gödandet eller at jorden lämnas i hwila.

§. 4.

AF det, som i föregående §. korteligen anfört är, kan man något närmare sinna, huru en slags växt kan utrotas och en annan komma i stället. Wårt ändamål fordrar at lämpa detta til mossa och gräsväxt. Först måste ses efter om marcken är tienligare at bära mossa än gräs, eller ock icke. Det förra har rum i synnerhet, då ängen är lågländt ock icke dikad, i hwilket fall flodwatnet om våren och regn om sommaren kommer at stå länge däruppå, icke utan skada. Ty sedan de flyktigare delarna därpå, som annors äro tienliga at föra kring uti växterna deras föda, utdunstat, hindrar det qwarstående tiockare watnet, som ock tagit någon fyra til sig, tilväxten, ock således dem dödar, men däremot är moder för mossan. Bör därför ängen i detta fall dikas, och det så rätt, som til det öfverflödiga waternets afförande pröfwes blifwa tilräckeligt, ju fumpigare marck, ju tätare diken. Diksmullen kastas eller föres midt på tegen, så at den blifwer där högre och hållande mot sidorna. Men at dika allenast en fur måslupen äng förslår ännu intet, ty mossan kan ock trifwas på torrare platser, som annors wore nog tienlige til gräsväxt, i synnerhet sedan den en gång fådt rota sig. Utan måste härtil komma något sådant medel, som intet allenast til intet gör den samma, utan ock at den igenom dess frö ei å nyo må upkomma. kunde marcken under det samma få en ny kraft til dess fruktbarhet, så wore medlet så mycket tienligare, och än bättre, om sielfwa denne pesten på ängarna kunde förbytas til ett gödande ämne. Men skal alt detta ske, så måste til folje af föregående §. de mossan närande delar hindras at circulera i den samma; ty annars står den frodig. Härtil hafwa redan de gamle Romare, såsom nån ser hos Columella uti dess andra boks 18. capitel brukat ask, hwilken de ofta spridt på sina ängar, men anfågo dock detta

fättet ei wara det tilförläteligaste. I Norrige bruka ock somliga at sprida om wären på sina ängar, där mycket mossa är, all den askan de kunna få af Gran, Tall, ris och torf, den de ibland bruka i stället för wed. Af denna askan utrotas på kort tid all mossan på samma ställen, och få de däremot där samma städes en den härligaste gräs-wäxt, så at gräset på de ställen sedan står karlen långt öfwer knä, samt hel tätt, där likwäl tilförene näp- peligen stätt annat än bara mossa, som Herr Präses berättar i Theß resa til Norra America Tom. 1. p. 70. Sammaledes brukas aska och sot ännu i Ängland til gödsel och at utrota mossan på ängarna, ibid p. 249. Men denna aska kan dels ei fås til sådan myckenhet, som härtil fordras skulle, dels ock behöfs den wid åtskillige andre nöd- torfter i hushället, då den mister sin förnämsta styrka, tor- de ock, efter andres försök, icke alltid wara tilräckeligt me- del därtill, emedan ock Columella det förkastar ock kallar det för ett trögare medel at fördrifwa mossan. I sielfwa matjorden sker icke heller härigenom någon särdeles än- dring, som något wissare kunde göra dess ägare försäkrad om det påsyftade ändamålet. „ I Österbotn hafwa somlige, „om hösten förän mycket snö fallit, afqwistat granar, och „öfwertäckt med ris-qwistarne til en fjerdedels ja tredie- „dels alns tiocklek de ställen på sina ängar, som af björn- „måssa blifwit intagna och öfwerwäxta; då de sommäten „därpå förmärckt, huru som måssan därunder blifwit för- „törd ock lika som til mylla förwandlad, samt at samma „ställen andra och tredie året gifwit god och ymnig gräs- „wäxt, utan at qwistarna i något mätto wid slättern wa- rit hinderlige „ se Mag. *Pazeki* disp. om äng- och åker- skiötsel i Österbotn p 28. Men härwid möter ei mindre o- lägenheter än wid aska som nyssnämdes. Man wet at de närande delar til växter drages in genom roten, och den
samma

famma tilreder dem tienliga til hwar och en wärts natur. Det tyckes därför wara säkraft, och tör hända lättare gå för sig, at angripa den samma, då måssan nödwändigt måste gå ut. Detta sker bäst om landet med en plog wändes up, och brukas någon tid til åker; och sedan jorden blifwit wäl rutnad och fin, samt något giödd, kan den läggas til ängigen. Widare på det, at ingen brist må finnas i samma marck på gräs wäxten närande delar, bör den under det samma gödas. Sidst, at ei samma eller någon annan mindre nyttig wäxt må åter där få inrymme, måste den befås med höfrö af god och i ansende til läget tienligt slag. Såsom på detta sättet marcken blifwer bäst försedd, så wäl med frön, som med de til wäxternas befordrande ärforderliga delar i sielfwa jorden, så är otwifwelaktigt, at så wäl en mager ängswall blifwer härigenom fruktbarande, som ock at en sådan, som framalstrat en onyttigare wäxt, förwandlas til den fördelaktigaste marck. Härigenom blifwa ock de annars många ängar fördärfwande tufwor affkaffade, och ängsbergningen beqwämligare giord.

§. 2.

Sedan man i den föregående §. nämt det tilförläteligaste sätt och medel at fördrifwa mossan, wilja wi widare närmare wisa handalaget därwid. Jorden plöjes med en plog om hösten, som wänder torfwen up och ner. Straxt därpå fares öfwer med wältning, om plogskifworne ei blifwit trykte ned til botten. Följande wären fås däruppå anten hafra eller blandfäde, hwarigenom, utom den nyttan man sedan får både af säden och halmen, marcken ock håller sig mer fuktig än annors kunde ske, och följakteligen måste moss-och gräsrötterna taga snarare rötta til sig. Finner man sedan om hösten, at torfwen är wäl rutnad, kan den då plöjas upp, och följande wår befås anten med hafra, blandfäd

säd eller ock med bara korn. Men som det merendels
 sker, at torfwen ännu ei blifwit första hösten så rutnad som
 bör, så lämnas den ligga orörd til följande wår, då man
 endast med harfwen rifwer mullen ock stubben efter förra
 årets wäxt lös, och får hafra eller blandfäd å nyo däruti.
 När man då hösten därpå plöjer up detta land, är torfwen
 gemenligen aldeles förrutnad ock jorden fin som på en åker.
 Men i widrigt fall handteras det samma på det förra sättet
 til dess det skedd, på det at ei någon mossa af deras
 rötter må åter sticka sig fram. När jorden sålunda blifwit
 wäl lös och fin, kan man anten straxt lägga den til äng, el-
 ler ock bruka den ett eller flere år til åker, alt som om-
 ständigheterna fordra, och at den under samma tid wäl
 giödes. Wid det man wil lägga et sådant land til äng,
 är at märcka, at jorden wäl giödes och omlagas, som för
 währ läde, sedan sås om wåren blandfäd däruti, men nog glest,
 hwilken ärjes eller harfwes ned, hwar wid tillika landet med
 harfwen wäl slät och jämntgöres. Därpå sås af samlat godt hö-
 frö, nog tiöckt öfwer hela samma land. Men at nedmylla dem
 får man ei bruka harfwen, emedan därigenom dessa fina frön
 skulle komma så diupt, at de ei wore i stånd at slippa up, utan
 bör man endast med en granruskas dragande öfwer alla ställen
 på landet nedharfwa dem. Hafran eller blandfäden sås därför
 glest, at den ei med sin täta wäxt må qwäfwia de späda uprin-
 nande grässtrån. Blandfäden kommer först up, och något
 därefter gräsarterna, då blandfäden tienar dessom til skiul
 mot lohlhettan, som annars torde förbränna och utoreka de
 flästa. När fäden om hösten skäres, finnes marcken öfwer-
 täkt med fina och täta gräsblad. Man bör då för all ting
 akta sig, at hwarcken då om hösten eller följande wåren,
 ja, om giörligit är, ei på 2. a 3. år släppa något Cre-
 atur därpå at beta, emedan de dels skulle uprycka de spä-
 da gräSENS rötter, dels ock förnämligast med deras fötter
 ned-

nedtrampa ock sönderriswa uti den lösa ock blöta mullen de klena gräfsens rötter, och således göra alt för stor skada på ängen. På de flästa ställen där ängarna på förberördt sätt omlagas, plägar man så höfrö om wären, såsom nyss nämt är. Andra bruka hösten därtill, eller ock så snart de blifwit mogna, ock börja falla ut, som är den tid naturen tyckes utstaka, men därwid möter den swårighet, at man då ei kan hafwa så godt förråd af frön som om wären, då man hela wintertiden sådt samla på höskullar. Den store Landbrukaren Salig vice Præsidenten Herr Baron STEN CARL BIELCKE yttrade sig uti ett Dess bref til Herr Præsens af d. 26. Aug. 1752. sålunda om tiden at så höfrö på upplögda ängar: Sänningstiden, jag efter otaliga och på'hwär-, jehanda sätt anstälta försök, lærer altid hålla mig wid, är, på snön in Januario när jag sommaren förut präparerat jorden samt med diken och watnfähr afbögt watnkölgning. All, wärfäning med gräsfrön har jag funnit skadelig, genom lång, wäntan på wäxt-och mycket glest gröende.,

At til ett sådant ängars och gräswalls upplöjande den twägrenige plojen, som i Sawolax och Carelen nu brukas ei tienar, utan at det bör wara en så egenteligen kallad plog, hwilken lägger gräset ned och roten up, är klart at se. Alt efter jordens löshet eller hårdhet, samt i anseende til gräsrötter ock annat, är knifwen satt anten i plogåsen straxt frammanför plogbillen, eller köres förut med risten, och plojen följer därefter. Risten kunde bestå af så många knifwar som et ox förmår at draga fram. Både om risten och plojen kan vidare underrättelse fås hos Baron BRAUNER i dess tanckar och försök om åker och äng.

§. 6.

Såsom wanan hålles ei obilligt för den andra naturen, så är det icke heller underligt, at alt det man icke want

sig wid förefaller ett fälsamt, swårt ja ofta omögeligt at
 efterkomma; det kan således ei annars wara än at samma
 måtte wederfaras detta hushållsgrepp af de okunnoga. Hwar-
 före, på det min Läfare må så mycket mera blifwa öfwer-
 tygad om wiffheten af detta sätt at förbättra magra och måll-
 lupna ängar, samt at det icke består uti skenfagra specula-
 tioner, utan af mångom i långliga tider blifwit med nytta
 idkat, wil jag anföra andra nationers och hushållares exem-
 pel, som detta brukat och funnit thär wid sin stora fördel.
 De gamle Romare hafwa redan hållit plöjandet för hufwud
 läkedom härtill, såsom man ser det hos *Columella* (om hwil-
 ken *Qvenstedt* säger: *scriptis de re rustica minime rustice,*
 „Inter omnes enim rei rusticæ scriptores Solis instar eminent
 „ac lucet) 2:dra Boks 18. capitel där det heter: „ Några
 „ängar äro ock igenom ålderdoms mögel öfwerklädde med
 „gammal eller tjock mossa, hwilka åkermänn pläga bota
 „med höfrös utsående, som de tagit af skubbotten, eller
 „med påford gödsel, af hwilka intet dera är så fördelak-
 „tigt, som om man ofta därpå förer aska, den laxen dödar
 „mossan. Men dock går det något trögt med dessa medel, eme-
 „dan det är aldrabäst at plöja hela ängswallen up. Det
 „böra wi då göra, enär wifädane ängar emottage. Hwad
Palladius talar om sin tids ängskötsell, tyckes här så myc-
 ket mer förtiena rum, som det är i korthet fattadt och man
 samma auctor ei allestädes finner: Om man hafwer tilfäl-
 „le at wälja sig en ängsmarck, säger han, skall man an-
 „slå därtill en fet daggfull, eller där ymnig dagg faller up-
 „på, jämn, hållande eller sådan marck där wättskan hwar-
 „ken hastigt rinner af eller länge qwarhålles. Man kan
 „wäl ock så en ängs skapnad på en lös och mager jord
 „eller botn om den watnas. Man skall därför denna ti-
 „den [uti September] ränsa platsen, göra den fri för alla
 „hinder eller större och stadigare växter och widie-skog
 eller

eller buskar. Sedan, när den ofta är upbrukad, och^{de}
 igenom mycken plögning lös gjord, stenarna undanrögde,^{de}
 kokorna sönderflagne på alla ställen, gödes den i tiltagan-^{de}
 de månad med färsk gödsel. För Boskaps tramp bör den^{de}
 med största aktsamhet bewaras, i synnerhet då den är fuk-^{de}
 tig, på det den ei må blifwa ojämn. Men om gamle än-^{de}
 gar blifwa öfwerdragne med mossa, bör den skrapas af,^{de}
 och på samma afskrapade ställen måste strös höfrö, och^{de}
 aska ofta påföras, som tienar at döda mossan. Men om^{de}
 en äng har blifwit ofruktfam igenom utmärglande, wårds-^{de}
 löshet eller ålder, plöjes den up, och åter jämnas.^{de}
 Ty det är måstadel's rådligt at plöja up ofruktfamma-^{de}
 ängar. Men på en ny äng kan man så rofwor, och sedan^{de}
 de äro uttagne, fullföljes det öfriga, som sagt är. Dock^{de}
 skal man efter detta få dit wikerärter (wicia) blandad med^{de}
 höfrö. Men watna bör man ei förr än grunden blifwit^{de}
 hård, at den mindre stadiga skårpan ei må förderfwas af^{de}
 den emellan flytande wättskan. Emedan de Ängelska af krik-^{de}
 taktig jordmon bestående ängar, som til största delen ofta^{de}
 öfwer dragas med mossa af Bryis och Hypnis, at wåramåslup-^{de}
 na ängar i Swerige intet kunna wara wårre, och få ei länge lig-^{de}
 ga sedan de blifwit brukade, innan en ny mossa åter öfwertäkt,^{de}
 hela marcken, så brukade merendels at ymfomläggga åker til^{de}
 äng och äng til åker, och dem med höfrö af godt slag befå; se
 Herr Præsidis förenämde resa p. 217. På det, at hwar ock en
 Landtman må få mycket lättare hafwa tilgång på höfrö,
 äro i detta wälmående samhällets hufwudstad London åt-^{de}
 skilliga bodor där bem:te höfrö af alla slag efter
 behag kan köpas. På något enda stäl'e brukas däroock harf-^{de}
 war, hwilkas taggar bestå af stadiga och hwasfa slånqwistar.^{de}
 Med dessa köres långs efter de måslupne ängar, då taggarna^{de}
 rifwa up mossan och sopa den med sig; och sedan gödseln^{de}
 är utspidd på gråswallen köra de med dem öfwer, hwarmedelst^{de}
 dyngan

„gan och mullen blifwa fänderrifne och smolade i stycken, samt något blandade, se bemte Herr Präsidis rela p. 541.
 At detta fättet är ei så påliteligt som det förra, är lätt at finna; ty dels kan hafwen ei rifwa bort alt mossan, dels kan den uprifna hastigt taga rot igen. Gödningen kan icke heller brukad på detta fättet, göras mycket gagn, som då den bättre blifwit blandad med mat jorden, utan de bästa delar där af dunsta ut af solen och luften.

„Uti det så wäloch förnuffigt hushållande Hannover (säger Baron HÄRLEMAN i Theß förra bref til Gref PIPER p. 90.) har jag sedt allehanda slags stök ock af fals samlingar med mycken aktsamhet läggas på ängar, beteshagar eller skogar med liung, gammal halm, torf och någon dynga lägerwis eller hwarstais i högar tillsammans at där med tilhielp af wata eller allehanda slags urine befordras til gäsning och snar förrutnelse. Sådane högar utspridas sedan på ängar, åkrar eller på de til Ollon, boknötter och andra tråds fröens säende tilärnade stycken, och wärcka den nytta desse oförtrutne och slitiga hushållare förtiena, at förtiga huru flere idoga utläningar äro ömmé om ängskötseln.

I Sverige hafwa de detta föreslagna fättet brukat på åtskilliga ställen med stor fördel. Hwad Herr Affessor *Joban Moræus* berättar om ängskötseln kring Fahluns bergslag i Kongl. Sv. V. A. H. för år 1742. p. 28, som där allmänt prädiceres förtienar här i synnerhet rum. Jordmonen, säger han, är här på orten magrare än snart på något annat ställe, som lätteligen kan synas af wära skogar, hwilka bestå endast af sandmo och stenar, med tall bewuxen och med Islands massa öfwerströdd, så magre at knapt en get sig i dem föda kan; därest ei någon myra eller sidländ trakt här ock där förekommer. Då man utwalt den bästa plats, som man til äng kan

kan ärnå, leger man Dahlkarlar at den upgräfwa åtminsto-
 ne til et quarters diup, på det plogen sedermera kan
 brukas. Stenarna föres af wägen och merendels läggas
 tillsammans wid gärdesgårdarna, emedan man här brukar
 mäst altid fätta gärdes-gårdar uppå små stenmurar, hwar-
 igenom de flere år uthärda, då stöarna således ofwane
 jorden stälte ei så snart bortrutna. De store tallar rödiast
 lätt af wära Dahlkarlar. De lossa med yxen de i jord-
 brynet omkringliggande sides-rötter, draga sedan stammene
 på sides med grenarna eller rep, då den lutad af egen
 tyngd kullfaller och sielf hiert-roten updrager. När jor-
 den således är uprögd, upgräfwes, gödes och plöges hon,
 sås däruti korn eller blandfäd, som är korn och hafra
 tillsammans. Ängar blifwa här inga flere än som man
 plöija och göda kan. När ängen är uprögd, gödd och
 befädd, lägges hon i linda, at i flere år bära gräs, ty man
 odlar up henne för höets skul, och ei för fäd, emedan
 höet är ofo högst nödigt, som mäste årligen föda många
 hästar för bergwärckets skul. Enär man märcker at grä-
 set ei blifwer nog frodigt ock ängen måslupen, plöges
 hon åter up med en plog, som allenast stielper torfwen
 at roten ligger i wädret, härpå sås hafra eller bland-
 fäd, som med hafwen allenast nedmyllas, at torfwen må
 ligga stielpt; är mossan starck, plöges ei heller jordene
 andra året, utan sås i stubben, ty torfwen bör ligga två åre
 stielpt, om mossan skall wäl rutna. Andra eller tredie å-
 ret, sedan jorden är plögd och befädd, gödes hon hel starckt,
 då man merendels däruti får korn, och sedan lägger i lin-
 da at bära gräs i flere år. Detta ängens uptagande och
 med fäd besående sker hwart 6:te 8:de eller 10:de år alt
 som jorden är länge brukad til; ja man har exempel, at
 på en gammal häfd eller där ängen warit öfwer 100:de åre
 och där jordmonen warit af bättre slag, har gräset wuxit

C

wäl

„wäl hela 30. åren utan at hon uptagits eller blitwit gödd.
 „Genom en sådan cultur, winner man merendels et härligt
 „gräs, så högt at det straxt för bärgnings tiden räcker up
 „til bättet, och så tiockt, at man näppeligen kan gå genom
 „det samma. Med et ord, man får merendels på et span-
 „land jord i god års wäxt, wid pass en parm hö.,, Om
 nu en så mager jordmon, som sandmo är, kan på detta
 sättet bringas at frambära en så härlig gräswäxt, hwad
 skulle då ske, om en bättre brukades på samma sätt!
 ja, torde hånda, hwilket ock wälbem:te Herr Affessor
 tror, at om en sådan jord endast wändes eller torf-
 wen stielptes, at mossan således förqwäfdes, skulle Land-
 mannen se en otrolig åtskildnad, så mer hö, och altså fö-
 da mer boskap och så mer gödning. At förtiga den fördel
 åkern däraf skulle tillflyta, ock den margfalliga winst, han
 af boskapen komme at niuta. *Casper*, en wälment
 Landtbrukare, har i fynnerhet anstält försök på flere sätt at
 föröka gräswäxten på sin äng. De dock egenteligen gin-
 go därpå ut, huru han måtte afskaffa tufwor, som där wo-
 ro wäxte uppå. Se Sv. V. A. H. år 1742. p. 188. Han
 delte dem i fyra lika delar, dem han alla dikade. Första
 delen blef om wären hackad och jämnigjord, och i slutet
 af Maji månad plögd och harfwad, därpå lades gran-
 ris, som 20. dygn därefter brändes och med hafra be-
 fäddes, hwilcken, enär den war så lång, som wäl wuxit
 gräs, afflogs och som hö torkades, som blef ganska wäl-
 smakeligit foder för Creatur, fast den mycket förminskades
 i torkningen. 2:dra delen hackades, plögdes och harf-
 wades, samt sedan med höfrö befäddes. 3:die delen bru-
 kades på samma sätt som de två förra, dock göddes wäl.
 4:de stycket blef icke plögt eller hackadt, utan tufworne
 allenast med en därtill gjord plog afskurne, som lades i
 en hög med liung och granris hwarstals at rutna. Se-
 dan

Man såddes hafra och höfrö i stället som tillika med gräset
 affkars. Den 3:die delen, som blef wäl gödd, kastade
 näst af sig, därnäst den första, sedan andra, och den 4:de
 delen minst, där och mossan wille wisa sig här och där.
 Så at alla dessa 4 delar tillsammans gifwit år 1742.
 nio tijo två lass, där likwäl förr inbärgades 12. a 16. ja
 fällan 20. Bemste år gaf det 3:die stycket 28. lass, första
 26., andra 24, och Fierde allenast 14.; skönt alla sty-
 cken woro lika stora. Detta wisar tydeligen, huru mång-
 fallig winst en idog hushållare kan sig förkaffa af et
 stycke jord, som för den trögare ei löner mödan at häg-
 na. Huru uti Upland på et stycke hårdwals äng, som på
 ofwannämde sätt blifwit upplögt, gödt och lagt i lina,
 gräswäxten war så härlig, at den stod en karl under ar-
 marna, samt så tät at näppeligen en orm kunnat trängt
 sig därigenom, där dock på alla de andra stycken, där
 rundt omkring, som hade samma jordmån och belägenhet,
 men ei blifwit upplögde &c, massen så tagit öfwerhand,
 och giort höväxten så ussel, at det ena grästrädet stod här
 det andra där, så at det ock icke lönte mödan at kom-
 ma med lijn därpå, kan ses uti Vet. Acad. Handl.
 1745. p. 206. och följ.

Utaf att detta kunna wåra Landtmännklarligen se, huruledes
 både wåra egna i Swerige, ock andre nationer och folkslag,
 som bo under en blidare himmel, ock därför aktas lyc-
 keligare än wij, ja redan wid Christi tid, älsats med bristen
 på bärande äng lika med oss, och brukat detta föreslag-
 na sättet at förbättra de samma; så at ock ålderdomens
 älskare ei lära kunna förkasta detta projekt; ty *probus*
qui centum perficit annos. Hor. Ep. Lib. 2. ep. 1.

7. S.

AT befå med höfrö en på omrördt sätt brukad och til
 äng

äng ämnad plats, är en högst angelägen sak. Höfrö föres
 wäl i kring på et underbart sätt igenom wäder och blåst,
 men det kan dock ei wara utaf annat slag; än på neigden fin-
 nes gräs, hwilket kan ofta wara af en mindre fördelaktig
 art. Anten at den ei är begärlig för Creaturet, eller ock
 ei tienligt för den jordmon, eller så litet gifwande, at det
 ei löner mödan, at bärgat. I medertid kan dess rot
 intaga så stor widd af jorden, som then thär växer til
 anfenlig frodighet och högd. Ofta kan ock en siö ligga
 på ena sidan om ängen, och et widsträckt oupbrukadt mo-
 rass eller sandmo, på hwilka wårt käre Finland är nog
 rikt, på andra, hwadan wille man tå wänta et önske-
 ligt slag höfrö på en sin til äng brukader marck? Det
 tyckes icke heller wara försiktigt, at anförtro lyckan detta
 ärendet. Den torde på et ställe af en plats wara run-
 delig; men på annat däremot mycket sparsam, så at det
 åtminstone i förstone kunde gifwas hel bara fläckar, som
 wore färdiga at emot taga frö af mossan. Sälunda har jag
 ofta sedt telningar af Ahlar, Björckar och andre trån up-
 rinna i myckenhet på de ställen af åkrar, som man
 plögt upp, men lämnat ofädda, hwilka telningar kommit af
 frön, som wädrat dit fört från de näst omkring liggande
 skogslunder. Dock tyckes man någorlunda kunna hafwa
 hopp, at naturen sielf skall wäl förrätta samma fylla på
 de ställen, där man kan göra sig försäkrad om ymnighet
 af godt slags frö när in til. Men så är man wäl säkrast
 om en önskelig gräswäxt på ängen, om man sielf tiltäc-
 keligen förser sig med goda frön af utwalda och tienliga
 gräsarter, ock dem på sätt, som ofwanföre är lärdt, får på
 sitt til höslag ärnade land.

Wi wela nu korteligen nämnde förnämsta växter, som äro
 fördelaktiga at fås på hardwalls ängar, så wäl i ansende därtill, at
 de wäxa mycket frodigt, som ock, at ed begärligt ätas af boskapen
 och

och bekomma den samma wäl. *Pbleum* eller ängkampe (Linn. Flor. Svec. 50.) är hästarnas wälsmakligaste mat; afwen ganska begärlig för koor; cultiveras nu mycket i England och Norra America; växer tämmelig frodig. *Alopecurus* eller ängkaffe [52] et förträffeligt gräsflag; ganska begärligt för Creaturen; ganska starkt gifwande på ängar; växer frodigast på sådana ställen, som ei äro alt för höglandta och torra, utan något mera däfwiga. *Agrostis* eller Fälchwen (62) et begärligt gräs för hästar och koor; växer tämmelig frodig; hielper til at göra en tät gräswäxt. *Aira* eller ängståtel [63] et bland våra förträffeligaste höslag på ängar, ätes ganska begärligt af Creaturen; gifwer en mycket frodig växt; har den egenskap at alltid wäxa i tufwor; tycker snarare om en litet lågländt och däfwig, än alt för torr hårdwall.

Poa (76. 77. 78.) Sköna gräsflag både för boskaps föder och frodighet på äng. *Cynosurus* eller Hundexing [83] fördelaktigt gräsflag, i synnerhet när det slås tidigt. *Bromus* eller Raklosta (87) gör i Ängland förnämsta gräswäxten på hårdwalls ängar, men tyckes ei wela wara så frodig hos oss. *Festuca* eller ängswingel (91) eller som den af mångom kallas, Lösmyllegräs, är ibland de aldräfordelaktigaste på hårdwalls ängar, som i frodighet nästan tager förträdet för alla andra, och mångfalt lönat mödan at cultivera; växer förträffeligen frodig de första åren, så länge jorden är lös (hwadän det ock fådt sitt namn) men tager af småningom då jorden blifwer hårdare. *Festuca* eller Röds wingel (93) är ock tämmelig fördelaktig på hårdwalls ängar, fast näppeligen som de förra. *Avena*, Knylhafre [98] är et förträffeligt, lent och miukt gräsflag, samt ganska frodigt, som Creaturen alt för högt älska; det wil ganska fort på ställen, dit boskap ei kommer; men på ängar, som ofta betes, ei så, emedan det för bete är för ömtoligt. *Lolium* Renrepe (104) cultiveras ganska mycket i Ängland på ängar bestående af lera, hwarest det gör en skön och frodig gräswäxt;

hos oss här det här tills ei tyckts wela så fort. *Triticum*, Qwickrot (105) af denna finnes en varietet, som har *aristas*, hwilken på hårdwall gör en ganska skön ock frodig växt, i synnerhet de första åren så länge jorden ännu är lös; ty sedan den börjar blifwa för tät ock hård, aftager den något mera. Desse äro de förnämsta af gräsflag. Än hafwa wi af ärtsläktet några stycken, som äfwen löna det omak man wid deras skötsel använder, såsom: *Lathyrus lut.* (599) är et skönt foder för boskapen, samt frodigt växande; gemenligen är såfångt at biuda til at få den, ty den växer för långsamt af frö; bästa sättet at föröka den är at sönderstycka dess krypande rötter och plantera samma gles, då den snart sprider sig til en tät teckelse, fast den ei är bland de tidigaste om wahren, utan något senfärdig. *Vicia* (605) Mus-ärter, är et af de ärgaste ogräs bland säden, hwarföre somliga bönder i Carelen kalla den Perkelen heinä; men på hårdwalls ängar cultiverad är den ganska fördelaktig. Den växer mycket frodig, ätes begärligt af boskapen; bör slås så snart den börjar blomma, eljes hårdoar stielken; är tidig om wahren, hwarföre den ofta får slås två gånger om sommaren. Endaste swårigheten med denna är, at den är annuelle, ock måste årligen slås. Man wet käckka Hushållare, som bytt sig denna mot råg, tunna mot tunna. *Trifolium Prat. Rubrum* (615) Rödwäpling. Denna är ock ganska fördelaktig; hwit wäpling är ei så lönande. Flere kunde anföras, men wi wela låta bero med desse. At samla höfrö af et eller annat slag för sig sielf, tyckes wäl i början wara något kinkott arbete, och fordra mycken knäp, hälst så länge man ei är wan thärwid; men det kan dock lätteligen ske, emedan det icke fordrar så stort beswär, som mängen sig inbillar. Man samlar så mycket man kan af det gräs man wil hafwa, och som är särdeles fördelaktigt på de ängar man hafwer, då frukten på det samma är mogen, ja

mera ju bättre. Desse stånd torckar man, skakar eller
 tröfkar fröen der utur, får dem samma höst eller följande
 wären på en fäng, anten i kryddgården eller i någon åker,
 där de få wäxa för sig sielf. Då fröen på dessa äro mog-
 na, bärgas gräset och i öfrigit förfares åter på samma sätt
 som förut, och får dem sammaledes vidare följande åren,
 tills man samlat dem til någon myckenhet; då man befår
 med dem den plats man ämnadt til äng. Höet brukas sedan
 helt färskildt ifrån andra slag, och då det handteres kan samlas frö
 af det samma, såsom wid in- och utkörsele wid hö-ladar,
 stakar och skullar, där segel kunna utbredas, och det frö,
 som faller, uphämtas. Äfwenledes kan man samla de frön,
 som finnas på botnen af hölador, skullar och krubbar, sedan de
 äro toma. Ränslandet ifrån småt fixer på det sättet, at man
 torckar i en lindrig wärma hela samlingen, och sedan sät-
 lar med et grynsäll, då fröen falla igenom och det öfriga
 blifwer qwar. Annars är det ock äfwen derföre fördelak-
 tigt, at samla frö af alt det hö man äger; emedan alt
 fräder-så mår i synnerhet häraf wäl. Til at ärhålla de för-
 sta frön ämnade til såning, är bäst at utwälja frodiga stånd,
 där de annars kunna fås. Samlingen af dem kan med så
 mycket mindre tidspillan ske, som den kan af små barn för-
 rättas. Såningen äfwenledes, emedan gräset fordrar den
 minsta skötsel. Frö kan ock på detta sättet innom
 få år förskaffas til en anseelig myckenhet, ty skönt af et
 gräsfrö ei framkommer på et år 360000 igen, som det
 berättas om tobaken, så tilökas de dock mångfalligt och o-
 troligt hwatt år. Herr Præses har ärfarit det sielf, då Han
 wistats på afl. v. Præsidenten Herr Baron BIELCKES gård
 i Swerige, där han samlat frö af Lösmyllegräset, eller Engswin-
 geln, (Linn. flor. Svec. 91.) och innom 3. a 4. år kunnat därmed
 beså flere spanland. Af de frön, som Sal. vice Præsidenten Herr
 Baron BIELCKE sielf samlade år 1739. på Åland endast från tre
 stånd

stånd af knylhafre (Linn. flor. Svec. 98.) och sedan hemma hos sig sådde, hade han redan 1747. en sådan myckenhet, at öfwer et tunnland äng war då dermed bewäxt. At widare på berörde sätt samla frö wid hölador m. m. har icke heller någon swårighet med sig. Hwad borde då hindra våra Landtmän at wärckställa ett så mycket lönande ärende och göremål?

8. §.

DEt förnämsta, som emot detta sättet at förbättra ängar, inwändes af våra Landtmän, är wäl det, at man icke har tilräckelig gödsel på åkern, mycket mindre hinner man at göda äng därmed. Men om man besinnar, huru ängen, på förut beskrefne sätt brukad, tienar i några åristället för åker, och den fördel dess ägare thäraf hafwer, sedan den åter blifwit lämnad til äng, där han dock annars wore twungen med åkrens afkastningar, jag menar spanmähl, föda sin boskap, så försvinner måst detta inkast. Utom dess gifwes det åtskilliga utwägar at öka gödseln, hwilka alla at anföra min korta tid och tillfälle icke tillåter. Jag har nämt förut i 3. §. de delar som fordras af jorden, där växterna skola trifwas. De samma finnas ock uti dem efter gostälta Chemiska operationer. hela växtriket kan därför tjena til föda för andra upkommande växter, och följaktligen til gödsel; så at den enas uplösning och förförelse, kan bäst tjena til den andras upkomst. växter torde på samma sätt bäst nära andra växter, äfwen såsom kött gifwer ofta dem ymnigaste näringsfast för diuren. Diurriket hafwer sin föda af växter, fast ofta igenom nog många omswep; kunna därför ock allehanda aas tjena til den utwaldaste gödnel. igenom blandring af leer och sand, kan ock gödningen ökas, såsom därom är af vår höga Öfwerhet underrättelse lämnad i en tractat wid hwarje Församling i riket

riket. Kärr-jord, om hon under upkastandet watnas med
 swag fallaka, med eller utan tillblanning af kalk (askan tor-
 de ock göra mäst samma gagn, där på kalk ei wore til-
 gång) och får sedan uti två a tre år ligga uti långa tilspet-
 tade räkt högar, skall blifwa en åker-gödfel, som mång-
 dubbelt betalar arbete och omkostnad, efter Herr Baron
 BRAUNERS försök, som finnes infört uti Dess *tanckar och*
försök om åker och äng p. 128. Kortel. igenom kärrjord, torf,
 tufwor, gran och allehanda ris och qwistar, stubbar och
 murcknade trän, på hwilckanog tilgång hos ofs skulle gifwas,
 allehanda affals stök wid grådarna, hufen, Landswägar m.
 m. lagde i högar hwarstals med gödfeln, eller ock för sig
 self (som dock ei är så godt) at brinna wäl Eteller två år, alt
 efter omständigheterna, wattnade med boskaps urin, som
 kunde samlas i sähusen, kunde ju en Landtmans gödfel-
 stake ansefligen ökas hwart år. En stor del af den jord,
 som finnes i botn på åar, bäckar, insjöar, dammar &c.
 torde och hafwa sin stora nytta til gödning, om den upto-
 ges, och på något af förberälte sätt tillagades; den fet-
 ste jord, som af åkrar, fält, m. m. med rägn och snö-
 watn nedföres til lägre ställen, stadnar ju ofta i botn på
 sjöar och andra watn. Skulle våra Landtmänn använda
 lika beswär wid gödningens förökande, samt på åker och
 äng, som de härtills kostat på swedlandet, hade de däraf
 mångdubbel fördel at förwanta.

9. §.

Sedan man på ofwannämde sätt förbättrat en måslu-
 pen och mager hårdwallsäng, och fått den at bära
 ymnog gräswäxt; så bör man wära monn om, at bi-
 behålla den uti samma fruktbarande och frodiga tilstånd, ock
 på alt sätt söka förhindra mossans inrotande och gräswäx-
 tens astynande. Ibland de flere medel, som härtil tiens,

D

äro

äro i synnerhet följande: 1:o dela sin äng med pålar eller andra märcken i 6, 8, eller 10. någorlunda lika delar, ock därwid så inrätta höbergningen, at alltid en af dessa delar lämnas stå oflagen, så länge, at dess frö hinnet mogna, på det de wid slåendet måtte strös på ängen, ock där ärfatta, hwad genom boskapens tramp eller andra tillfällen af gräs utdödt. Man ömfar årligen med desse delar, så at, om man första året lämnat den första delen at stå längst, lämnas det andra, den andra, ock så i ordning; då efter 6, 8. å 10. års förlopp hela gårdens äng blifwit besädd. 2:o samla de frön, som fallit wid ladodörrar m m. och så ut på ängen anten då den nyss blifwit slagen, eller om wären hel bittida, eller winterten på snön. 3:o Ei låta boskapen beta och trampa på ängen då märcken är mycket wät och lös. 4:o ei wara för girig at slå för nära til märcken i starck heta. 5:o låtta ängen wissa tider under watn. 6:o med konst watna eller leda watn på ängar. 7:o sprida gödning tunt på ängs-wallen.

A. G. Å.

325. Y.

Diss.

Ru. Mt. 6040 - 6058

